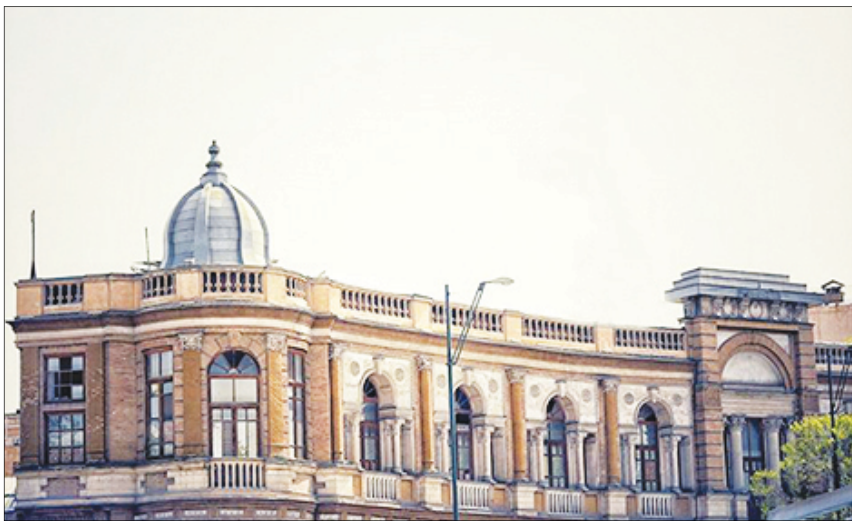

چرا باید از تهران تاریخی حفاظت کنیم؟

میدان حسن‌آباد یک مکان بسیار پراهمیت هم در بافت قدیم و تهران دوره‌های میانی (رضاشاهی تا پیش از اصلاحات ارضی) و هم در تهران دوره اخیر و تهران دوره معاصر (پس از انقلاب اسلامی) به شمار می‌آید. این میدان دو محور شریانی را به هم متصل می‌کند که یکی از آنها شریانی درجه یک و بسیار مهم و دیگری یک محور شریانی درجه دو است. اولی محوری از میدان توپخانه قدیم (میدان امام خمینی فعلی) به سمت غرب تهران تا شبکه‌های ارتباط اصلی به نام خیابان امام خمینی (سپه قدیم) و دومی محوری از کریم‌خان تا راه‌آهن که از آنجا به سمت ری و خیابان خراسان منشعب می‌شود. معماری نمادین میدان و برخی از قدیمی‌ترین خدمات شهری شامل بیمارستان سینا که در محل ریاضخانه مبارکه قرار دارد. اولین ایستگاه آتش‌نشانی شهر و اولین پارک عمومی تهران که در اطراف این میدان قرار دارند، می‌توانند بخشی از هویت تاریخی شهر را زنده نگه دارند. عملکردهای قوی اقتصادی بورس‌های اوراق‌الات و مبلمان اداری می‌توانند در یک برنامه‌ریزی منسجم هزینه‌های لازم برای این باززنده‌سازی را تامین کنند. عملکردهای فرهنگی در فضاهای بزرگ اطراف میدان در این برنامه، انسانی شدن زندگی جاری را به این مکان تاریخی بازگردانده و زمینه‌ساز شکل‌گیری بخشی از محور توریستی مرکز شهر بوده‌اند.

فرزاد رستمی‌پور
مهندس مشاور آمود

فضا صرفاً یک موضوع علمی نیست که عاری از ظن‌ین ایدئولوژیک و سیاسی باشد. فضا همیشه و همواره موضوعی سیاسی و استراتژیک بوده است. اگر می‌بینید امروزه عقلانیت انتزاعی چنان وانمود می‌کند که فضا تماماً فرمی [تهی] است که گویی نسبت به هر آنچه درونش رخ می‌دهد، خنثی و بی‌تفاوت است، از آن‌روست که فضا پیشاپیش اشغال شده است... تولید فضا فقط ابزاری است در دست اشخاص و گروه‌هایی که فضا را از آن خود می‌کنند تا مدیریت و استفاده از آن را در ید قدرت خود نگه دارند.

آثری لوفور

تهران در سابقه پایتختی خود که عددی اندک بیش از ۲۰۰ سال است، افت‌وخیزهای بسیار زیادی را پشت سر گذاشته و شاید به بتوان ادعا کرد که با ترسیم نمودار این تغییرات تصویر واضحی از تاریخ این دوران خصوصاً دوره معاصر به دست آید. تصویری که انطباق نقاط عطف آن با تحولات بسیار مهم بین‌المللی منطبق بوده و از این دیدگاه نظریه‌ای اعتبار می‌یابد با این مضمون که تهران پایتخت، از همان ابتدا می‌باید تا دروازه‌های این شهر را به‌سوی دنیای پرجاذبه ننه پایتختی صرفاً برای مصرف داخلی که پایگاهی برای تعاملات و نقش‌آفرینی در مقیاس بین‌المللی طرح‌اندازی شده است.

با خیزش موج تجددخواهی و تحول‌طلبی در دوران پهلوی اول، یعنی همان زمان که سرتیپ تندخوی قشون قزاق، کریم آقاخان بوذرجمهری مأموریت می‌یابد تا دروازه‌های این شهر را به‌سوی دنیای پرجاذبه غرب بازگشاید و در این مسیر از تخریب آثاری از دوران پیشین نظیر دروازه‌های قدیم تهران نیز صرف‌نظر نمی‌کند تا به امروز، مسیر بسیار پرپیچ‌وخمی طی شده است. اما در این مسیر همواره روال ثابتی وجود داشته است. تنها روال ثابت و معیوبی که بی‌هیچ کم‌وکاست تا به امروز تکرار شده است، این بوده که همواره هر قدرت نوظهوری سنگ بنای مفروض قدرت خود را بر جای سنگ پله دوران پیش از خویش بنا نهاده و این بوده است که تاریخ‌زدایی همواره پیش‌نیاز توسعه، خاصه از نوع پایدار آن شده است.

در این فرایند کمتر اثری توفیق حیات و راهیابی به دوران پس از خود را داشته و بناهای دوران سنت قربانی پیشامدرن و پیشامدرن قربانی مدرن و مدرن قربانی پسامدرن شده و همیشه پایه زیرساخت‌های توسعه در این شهر سست و لرزان بوده است. مشروطه‌خواهان در بهارستان قیام می‌کنند و پیروز می‌شوند اما در میدان توپخانه سیاست و نظام به‌جای‌مانده پس از آن، تخریب‌چی هر دو. حداثت سال‌های ۱۳۰۸ تا ۱۳۱۲ با گرت‌برداری از

معماری قدیم با سبک پالادین میدان در محل باغات قاجاری میرزا حسن مستوفی‌الممالک که دیگر در آن روزگار چهارراه حسن‌آباد شده بود، توسط قلیچ با قلیان طرح‌اندازی می‌شود که تا مدت‌ها به نام هشت گنبد در خارطه‌ها می‌ماند.

پس از پایان یک دهه سکوت مرگ‌بار بعد از کودتای ۲۸ مرداد سال ۱۳۳۲ معماری مدرنیست به نام فروغی در سال ۱۳۴۲ طرحی در میدان حسن‌آباد برای بانک ملی درمی‌اندازد که به‌واسطه آن یک گنبد و هفت دهنه از بدنه جنوب شرقی میدان تخریب و ساختمان مدرن جدیدی برای بانک ملی بنا می‌شود که تا به امروز وجود دارد.

حکومت وقت حضور مجسمه ملک‌المکملین، سردار مشروطه را در میدان برنمی‌تابد و آن را به پارک شهر منتقل می‌کند. میدان دیگر هشت‌گنبد ندارد و تا سال‌ها دیگر نخواهد داشت.

پس از انقلاب و پایان جنگ و فروکش کردن موج مهاجرت از شهرهای مرزی درگیر جنگ به تهران، تهران دیگر باره به تهران شدن می‌اندیشد و در نخستین گام می‌خواهد که خوانا باشد. شهرداری تهران برای ساماندهی میدان سفارشی می‌دهد که به واسطه آن در کوتاه‌مدت حضور سواره در آن تقلیل یافته و ورودی‌های ایستگاه مترو از بدنه‌های تاریخی فاصله می‌گیرند و در درازمدت قرار است زندگی شبانه به میدان آمده و زندگی از دست رفته را احیا کند.

طرح حاوی یک پیام است؛ همزیستی زندگی جدید با کالبد قدیم.

درماه‌های اخیر باتوجه به تکمیل‌نشدن طرح، بخشی از میدان در مجاورت ایستگاه آتش‌نشانی دچار حریق شده و آسیبی بیشتر از قبل به میدان می‌رسد. این اتفاق هم حاوی یک پیام بود:

حفاظت از بناهای تاریخی ضروری و انکارناپذیر است؛ برای تهران‌ماندن تهران وگر نه آتش کاسبکاری ملاحظه‌ای به فرزندنامان نخواهد کرد.

